

Judyta Gładkowska

Czaszka z wczesnego okresu żelaza ze Słupcy

Un crâne du premier âge du fer de Słupca

Epoka żelaza jak i poprzedzająca ją epoka brązu m. in. charakteryzuje się rzadkim występowaniem szczątków kostnych człowieka, gdyż przeważał wówczas zwyczaj palenia zmarłych na stosie; toteż antropologom niełatwo zorientować się dokładnie w szczegółowym rozmieszczeniu poszczególnych typów antropologicznych, co nie sprawia większej trudności przy określeniu składu antropologicznego populacji z okresów, z których zachowały się liczniejsze serie szkieletów. Dlatego też każdy nawet pojedynczo znaleziony szkielet czy czaszka z tego okresu przedstawia wartość dla antropologa, zwłaszcza gdy dany materiał jest ściśle datowany przez archeologów.

Szkic grodziska oraz drogi-grobli w Słupcy, pow. koniński.

Croquis de l'enceinte fortifiée et de la digue à Słupca, distr. de Konin.

W mieście powiatowym Słupcy (woj. poznańskie) w czasie kopania torfu wydobyto u stóp wału grodziska dwie czaszki (w dwóch różnych miejscach * — patrz rys. 1a i 1b). Przy jednej z nich znaleziono gładzik kościany z że-

bra zwierzęcego. Ratunkowo-zwiadowcze badania archeologiczne w 1953 r. stwierdziły istnienie tu ciekawego obiektu, prawdopodobnie całego zespołu osadniczego. Natrafiono bowiem na dobrze zachowane grodzisko kultury łuzyckiej oraz drogę-groblę wiodącą do grodu. Znalezione zabytki archeologiczne pozwoliły datować gród i drogę-groblę na wczesny okres żelaza — Hallstatt D (550—400).

Zarys czaszki w płaszczyźnie potylicznej (*norma occipitalis*) jest prawie kolisty. Przebieg szwu węglowego (*sutura lambdoidea*) od lewej strony jest bardziej skomplikowany, zwłaszcza w środkowym odcinku.

W płaszczyźnie podstawowej (*norma basilaris*) widoczny jest nieduży otwór potyliczny wielki (*foramen occipitale magnum*). Szczeka górna jest krótka, o wysokim podniebieniu. Łuk zębodołowy — paraboliczny. Na prawej kości szczęki górnej zaznacza się wydatny guz szczękowy (*tuber maxillaris*).

Pomiary oraz wskaźniki są zestawione w tabelach: I, II i III.

TABELA I

Wymiary mózgowej części czaszki ze Słupcy

Pomiary	Cięciwa w mm	Łuk w mm
g-op	177	290
g-b	103	122
g-l	172	240
g-i	169	302
n-b	108	130
n-l	170	255
n-i	164	316
b-l	110	124
b-i	144	177
l-i	58	62
l-o	92	112
i-o	50	50
ft-ft	94	—
co-co	122	70
po-b	121	150/153
l-ba	110	—
n-ba	91	—
ba-o	33	—
ba-b	126	—
eu-eu	143	—
ast-ast	102	94/94
mst-mst	94	—
szer. for. magnum	28	—
au-au	112	przez b 300
obwód	505	—

* Bliższych informacji dotyczących miejsca znalezienia czaszki udzielił mi mgr Tadeusz Malinowski.

TABELA II
Wymiary twarzowej części czaszki
ze Słupcy

Pomiary	Cięciwa w mm
n-gn	brak żuchwy
n-pr	57
n-ns	46
n-rh	15
rh-pr	44
pr-ba	85
zy-zy	124
zm-zm	91
ol-sta	uszk.
ek-ek	91
mf-mf	23
mf-ek p.	40
mf-ek l.	40
wys. oczod. p.	30
wys. oczod. l.	30
szer. apert. pirif.	28
enm-enm	38
ekm-ekm	57

TABELA III
Zestawienie wskaźników czaszki ze Słupcy

1) szerokościowo-długościowy	80,8
2) wysokościowo-długościowy	71,2
3) wysokościowo-szerokościowy	88,1
4) czołowo-poprzeczny	77,0
5) czołowo-ciemienny	65,7
6) twarzy górnej (Kollman)	45,9
7) nosa	60,9
8) oczodołowy	75,0
9) czołowo-twarzowy	75,8

10) potyliczny asterionowy	91,1
11) otworu potylicznego wielkiego	84,8
12) międzyoczodołowy	25,1
13) Flowera	93,4

WNIOSKI

Przynależność badanej czaszki do ludności zamieszkującej grodzisko może budzić pewne wątpliwości ze względu na znalezienie czaszki poza obrębem grodziska. Trudno ją jednak wiązać z najeźdźcami, gdyż należała ona do kobiety. Wobec niedostatecznych jeszcze materiałów dowodowych nie można więc ściśle określić jej przynależności. Wyjaśnia to niewątpliwie dalsze badania archeologiczne. Moim celem jest podanie opisów czaszki i pomiarów, które pozwolą w przybliżeniu określić jej przynależność typologiczną.

Analiza czaszki oparta na opisie oraz wskaźnikach obliczonych na podstawie pomiarów wykonanych według techniki pomiarowej R. Martina pozwoliła stwierdzić, że należała ona do kobiety lat 25—30 najprawdopodobniej typu sublaponoidalnego.

LITERATURA

1. Kostrzewski J., *Pradzieje Polski*, Poznań 1949.
2. Malinowski T., *Tymczasowy komunikat o wyniku prac wykopaliskowych w Słupcy, pow. Konin, „Z otchłani wieków“*, R. 23:1953 z. 6, s. 220—222.
3. Malinowski T., *Badania archeologiczne w Słupcy, pow. koniński, „Przegląd Zachodni“*, R. 10: 1954 z. 1/2, s. 241.

Un crâne du premier âge du fer de Słupca

Résumé

Au pied du rempart de l'enceinte fortifiée de Słupca (dép. de Poznań) fut déterré sur une profondeur de 30—40 cm un crâne du premier âge du fer, dont l'analyse anthropologique constitue l'objet de la présente étude.

Le crâne de Słupca avait appartenu à une jeune femme de 25 à 30 ans. Prenant en considération la caractéristique morphologique et

surtout les mesurages sur base desquels avaient pu être établis les différents index, l'auteur avait classifié ce crâne comme appartenant en toute probabilité au type sublaponoidal (d'après Czekanowski). Les index sont les suivants: céphalique — 80,8; face supérieure (Kollman) — 45,0; nasal — 60,9; orbitaire — 75,0.